

Emile M. Cioran – Michael Jakob

Za piscem ostane samo nekaj stavkov

Jakob: Gospod Cioran, ko vas beremo, dobimo občutek, da ne verjamate v dialog; pravite tudi, da je vsak zmenek za vas kar neke vrste križanje ... Zavedam se, da utegne biti pogovor z vami težaven, a dovolite, da vseeno poskusim. Če bi začela z vašim otroštvom v Romuniji? Je v vašem življenju še zelo navzoče?

Cioran: Da, izjemno navzoče. Rodil sem se v Rasinariju, vasi v Karpatih, kakih deset kilometrov od Sibiuja-Hermannstadta. To vas sem imel silno rad; deset let sem bil star, ko sem jo zapustil, ker sem odšel v gimnazijo v Sibiu, in nikoli ne bom pozabil dneva, natančneje, ure, ko me je oče odpeljal tja. Naložil me je na konjsko vprego in ves čas sem jokal, ker sem občutil, da je raja konec. Hribovska vas mi je kot otroku ponujala krasne možnosti: po zajtrku sem lahko izginil do opoldneva in po kosilu sem se šel spet potepat. In še ena "prednost" je bila, da sem živel tam gori: med prvo svetovno vojno so moja starša – ker sta bila Romuna – odpeljali Madžari in z bratom in sestro smo živeli pri babici in bili smo popolnoma svobodni! Bil je čudovit čas! Zelo rad sem imel kmete, in še bolj pastirje; njih sem prav po božje častil. Ko sem moral zapustiti tisto okolje, sem imel občutek, da se mi je nekaj za vse čase sesulo; jokal sem in jokal in tega ne bom nikoli pozabil.

Jakob: Ko vas človek posluša, bi rekel, da ste bili dobesedno iztrgani iz rodne zemlje?

Cioran: Iz zemlje in iz tistega primitivnega sveta, ki mi je bil tako pri srcu, saj mi je dajal občutek svobode. Znašel sem se torej v Sibiuju, zelo pomembnem avstro-ogrskem mestu, nekakšni obmejni postojanki z

dosti vojaščine. V njem so živele tri skupnosti: Nemci, Romuni, Madžari, in moram reči, da ni bilo nikoli napetosti. Mogoče se vam bo zdelo čudno, ampak to me je zaznamovalo za vse življenje: ne morem živeti v mestu, kjer bi vsi govorili isti jezik, takoj mi postane dolgčas. Ljuba mi je bila prav različnost teh treh kultur; prava kultura je bila seveda nemška, Madžari in Romuni so bili neke vrste sužnji, ki so se poskušali osvoboditi. Nemška knjižnica v Sibiuju mi je zelo dosti dala. Kakor koli že, ob moji rojstni vasi in Parizu je Sibiu (Sibiu-Hermannstadt ali Nagyszeben po madžarsko) kraj, ki ga imam na svetu najraje, ki sem ga imel najraje. Če ima beseda nostalgija kak pomen, potem je to obžalovanje, da sem moral oditi iz takšnega mesta in celo, da sem moral zapustiti svojo vas. Pravzaprav je edini resnični svet primitivni svet, kjer je vse mogoče in se nič zares ne uresniči.

Jakob: Pravzaprav ste bili večkrat izkoreninjeni?

Cioran: Da, nekajkrat. Najprej sem se poslovil od svojega otroštva. Potem od življenja v Sibiuju. Zakaj je Sibiu zame tako pomemben? Ker sem tam doživel najhujšo tragedijo svojega življenja, ki je trajala več let in me zaznamovala za vse čase. Vse, kar sem napisal, mislil, načrtoval, izvira iz nje; vse moje blodnje koreninijo v njej. Star sem bil približno dvajset let, ko sem izgubil spanec, in mislim, da je to najhujše, kar se lahko pripeti človeku. Spominjam se, kako sem se dolge ure sprehajal po mestu – Sibiu je zelo lep kraj, nemško srednjeveško mesto. Okrog polnoči sem šel od doma in sem se enostavno sprehajal po ulicah; bila je popolna tišina, v opustelem mestu samo nekaj prostitutk in jaz, provinca. Kot kakšna prikazen sem blodil tam okrog in vse, kar sem kasneje napisal, sem zasnoval v tistih nočeh. Moja prva knjiga, *Pe culmile disperarii* (Na vrhovih obupa), je nastala takrat. Napisal sem jo pri dvaindvajsetih kot neke vrste oporoko, kajti prepričan sem bil, da se bom potem ubil. Ampak sem preživel. Nobenega poklica nisem opravljal, in to je bilo zelo pomembno. Saj, ker ponoči nisem spal, ampak sem taval po mestu, nisem bil podnevi za nobeno rabo, za nobeno službo. Imel sem diplomu, v Bukarešti sem končal študij filozofije, ampak nisem mogel biti profesor; po prečuti noči se pač ne da uganjati burk pred dijaki, govoriti o rečeh, ki vas ne zanimajo. Noči v Sibiuju so torej osnova za moje videnje sveta.

Jakob: A hkrati ste v njih odkrili nenavadno prostorje, se pravi, nekaj razprtega, mamljivega ...

Cioran: Prav gotovo. Ampak v mojem primeru so se stvari dogajale že prej. Moje videnje sveta je zgodnejše, po dvajsetem letu pa sem ga dojel na sistematičen način. Moram pojasniti, da je bil moj oče pop, a da moja mati ni bila verna in da je bila dosti bolj svobodomiselná od njega. Imel sem torej dvajset let in nekega dne – bilo je dve popoldne, natančno se spominjam – sem se vpričo matere vrgel na kavč in rekel: "Ne morem več". Mati mi je odvrnila: "Ko bi bila to vedela, bi te bila splavila." To je naredilo name silen vtis, a nikakor ne slab. Namesto da bi se razsrdil, sem se nasmehnil, in bilo je kot nekakšno razodetje: spoznanje, da si plod naključja in ne nuje, je pomenilo neke vrste osvoboditev. Ampak sled je v meni pustilo za vse življenje. Začuda je moja mati stvari, ki sem jih napisal v romunščini (francosko ni znala), bolj ali manj sprejela. Oče pa se je zelo žalostil; bil je veren, a ne fanatično, biti pop je bila njegova služba, in seveda ga je vse, kar sem napisal, spravljalo v zadrego in ni vedel, kako bi se odzval. Mati me je edina razumela. Čudna reč: najprej sem jo preziral, potem pa mi je nekega dne rekla: "Zame obstaja samo Bach." Takrat sem doumel, da sem ji podoben, in res sem od nje podedoval dosti hib, a tudi kakšno vrlino. Takšna odkritja vam zaznamujejo življenje. In potem se je zgodilo še nekaj: napisal sem knjigo – svojo drugo ali tretjo –, ki se ji reče *Solze in svetniki*. Bila je izjemno slabo sprejeta: najprej mi je telefoniral založnik – živel je v Bukarešti in jaz sem bil takrat v Brasovu – in mi povedal, da je ne bo izdal (bila pa je že skoraj gotova), saj je ni bil bral, tik pred natisom pa so ga vprašali: "Ste prebrali to knjigo?" Potem jo je prebral in rekel mi je: "Z Božjo pomočjo sem prišel do premoženja, ki ga imam, in ne morem tiskati vaše knjige." Čisto po balkansko. Rekel sem mu: "Pa saj je globoko religiozna." Odvrnil je: "Čisto mogoče, ampak ni mi všeč." To je bilo tistega leta, ko sem šel potem v Francijo. Bil sem obupan; knjiga mi je bila ljuba, ker je bila rezultat moje verske krize, in naposled sem našel založnika, pravzaprav tiskarja, ki mi je obljubil, da jo bo izdal. Potem sem odpotoval v Francijo in knjiga je izšla leta 1937, ko me ni bilo v Romuniji, in doživela je grozno slab sprejem; Eliade, na primer, se je v nekem članku divje sprivil nadnjo. Starša sta se znašla v zelo neprijetnem položaju; mati mi je pisala v Pariz: "Razumem te itn., ampak knjige ne bi smel izdati, dokler sva živa, saj je očetu zelo hudo in tudi jaz, ki sem predsednica pravoslavnih žena ... norčujejo se iz mene." Prosila sta me, naj jima naredim uslugo in knjigo umaknem; ampak ker

ni imela založnika, sploh ni bila v prodaji. Ne vem, kaj se je zgodilo z njo, najbrž so jo uničili, vsaj večino izvodov. Moja mati jo je razumela, rekla mi je: "Pri tebi se vidi notranji razkol: na eni strani bogokletje, na drugi hrepenevnost." (Bedasto je pripovedovati o svojih starših, ampak navsezadnje ima to vseeno nekakšen smisel.) Knjiga je nasledek krize, ki je trajala sedem let, krize prečutih noči. Zmerom sem mrzil ljudi, ki lahko spijo, kar je seveda dokaj absurdno, saj sem si želel samo nečesa: da bi spal. A nekaj sem spoznal: nespečne noči so čez vse pomembne!

Jakob: V prečutih nočeh torej človek ustvarja ...

Cioran: Ni nujno, ampak doumeva pa, zanesljivo. Lejte, življenje je zelo preprosto: ljudje vstanejo, odidejo v nov dan, delajo, se utrudijo in grejo spat, prebudijo se in vse se začne znova. Nespečnost pa povzroči, da ni prekinitve. Spanje zareže v neki proces. Nespečnež pa je bister opolnoči, kadar koli, nobene razlike ni med dnevom in nočjo. Dogaja se mu brezkončni čas.

Jakob: Ali živi nespečnež v drugačni časovnosti?

Cioran: Vsekakor. Živi v drugačnem času in v drugačnem svetu, saj je življenje znosno le zato, ker se prekinja. Čemu pravzaprav spimo? Ne toliko zato, da bi si odpočili, ampak da bi pozabili. Kdor čilo prespi noč, se prebudi v slepilu, da nekaj začčenja. Če pa noč prebedite, ne začenjate ničesar. Ob osmih zjutraj ste enaki, kot ste bili ob osmih zvečer, in pogled na stvari se vam neogibno spremeni. Mislim, da tudi zato nikoli nisem verjel v napredek, nikoli nasedel tej slepariji.

Jakob: Je to čas, ko vidi človek svet v negativu?

Cioran: V negativu ali v pozitivu, kakor vam je ljubše, ampak občutek časa je drugačen. To ni čas, ki mineva, temveč čas, ki ne gre nikamor. In to vam spremeni življenje. Zato mislim, da so prečute noči največja izkušnja, ki lahko doleti človeka, in ne pozabi jih nikoli. In natanko razume, zakaj so včasih mučitelji – zdaj menda to ne obstaja več – kratili obtožencem spanec: po nekaj nočeh so vse priznali! Skrivnost človeka, skrivnost življenja se imenuje spanec. Spanec stori, da je življenje znosno. Globoko sem prepričan, da bi nastali strahoviti poboji, če bi človeštvu odvzeli spanec; zgodovine bi bilo pri priči konec. Ta pojav mi je, da tako rečem, za zmerom odprl oči. Moje videnje stvari je izšlo iz teh čutij, iz "čutij duha", si upam reči, čeprav se sliši pretenciozno, a je nekaj malega res. In, to je tudi zelo čudno: v teh prebedenih nočeh se je razpuhtelo tudi moje navdušenje nad

filozofijo, nad filozofičnim jezikom (filozofska terminologija me je bila prav obsedla); opravil sem s tem praznoverjem. Videl sem, da mi filozofija ne more pomagati, da mi ne more olajšati življenja, še zlasti ne noči. Tako sem izgubil zaupanje v filozofijo.

Jakob: Ampak v književnosti ste našli dosti prijateljev ...

Cioran: Čista resnica. To se je zgodilo v času, ko sem sprevidel, da mi nimajo filozofi nič povedati. Vsekakor imam pisatelje raje; Dostojevski je zame največji genij, največji pisatelj, vse, kar hočete, vse v presežnikih. Zelo veliko sem bral Ruse, Čehova, seveda.

Jakob: Kdaj ste začeli brati Dostojevskega?

Cioran: Bral sem ga od nekdaj. Ampak razumel sem ga šele malo kasneje. V obdobju prečutih noči sem dojel *Bese*. Kakor koli že, ljubi so mi bili samo veliki bolniki, in če povem po pravici, je zame pisatelj, ki ni bolnik, skorajda nujno drugorazreden.

Jakob: V vaši knjigi o solzah in svetnikih je dosti sledov Dostojevskega: na primer pojmovanje ženske, ki je hkrati prostitutka in svetnica ...

Cioran: Drži. Povedal vam bom, zakaj je bila ta knjiga zame kar pomembna. Živel sem v Brasovu in to je bilo edino leto v mojem življenju, ko se mi je naključilo, da sem delal ... Poučeval sem filozofijo na gimnaziji, a kmalu se je izkazalo, da ta poklic nikakor ni zame; samo nekaj mi je hodilo po glavi: da bi ga čim prej opustil in odšel v Francijo. Res se mi je posrečilo priti v Pariz, ampak, kot sem vam povedal, ko je moja knjiga o svetnikih izšla, so vsi planili po meni. Razen sedemnajstletne Armenke, ki mi je poslala pretresljivo pismo. Doživel sem torej polom in dokončno sem doumel, da mi bo moj religiozni nemir kar naprej preprečeval, da bi imel trdno vero. Izgubil sem torej zelo veliko iluzijo ... Spet sem začel prebirati mistike, a pri njih sta mi bila najbolj všeč njihova čezmernost in predvsem dejstvo, da so se pogovarjali z Bogom kot mož z možem, če smem tako reči ... Sam pa sem se brez haska mučil; vera mi ni bila mogoča. Tudi zdaj ne morem reči, da sem docela brezveren, ugotavljam pa, da ne zmorem verovati. Verovanje je dar. Seveda dosti ljudi vztraja pri tem v nekakšni dvoumnosti, nejasnosti, ampak jaz tega ne morem.

Jakob: Torej so vam že tedaj mistični filozofi pomenili več kot kak Hegel ali Kant ...

Cioran: Neprimerno več. Zelo pomembna zame je bila Tereza Avilska; prav pretresla me je biografija, ki jo je o njej napisala Edith Stein ... Veste,

kako se je ta spreobrnila? Nekega dne je prišla k prijateljici filozofinji, ki ji je pustila listič, da se vrne čez eno uro; na mizi je našla knjigo o življenju svete Tereze in ta jo je popolnoma prevzela ... Tako se je začelo njeno spreobrnjenje. Mnogi, ki pišejo o Edith Stein, se temu čudijo in se jim zdi neverjetno, pa sploh ni: Tereza Avilska ima "ton", ki vas zares presune ... Seveda se nisem spreobrnil, saj nimam tovrstnega klica, a sveta Tereza me je zelo veliko naučila, me "literarno" prevzela. Lahko sem prešel vse krize, samo verovanja ne, ki je tudi krizno stanje, ampak ta oblika krize ni po moji meri. Terezo Avilsko sem brezmejno občudoval, njeno vročičnost, njeno "nalezljivost". Ampak nisem bil iz takšnega testa, da bi veroval; še danes mi pomeni enega najbolj privlačnih duhov in bili so časi, ko sem se smešil, ker sem povsod, kamor sem šel, govoril o njej.

Jakob: Torej ste človek, ki ne skriva svojih privrženosti ...

Cioran: Seveda jih ne. In niti nisem strasten, temveč obseden. Noben dokaz me ne more pripraviti do tega, da bi spremenil mnenje, to zmore le utrujenost, ko se obsedenost izčrpa. To je povezano z vero. Mislim pa, da so v življenju srečevanja zelo pomembna, četudi so na pogled nepomembna. Zmerom se bil dojemljiv za to, pogovarjal sem se z neznanci in se pri tem veliko naučil. In posebno šibkost občutim do tipčkov, ki so rahlo premaknjeni. Med šestdeset tisočimi prebivalci Sibiuja sem poznal vse, ki so bili malo pomoteni ...

Jakob: In pesnike tudi ...

Cioran: Pesnike tudi, saj sodijo mednje ... In potlej imamo opraviti z zelo balkanskim pojavom, ki se mu pravi *zavoženec*. To je zelo nadarjen človek, ki pa se ne uresniči, nekdo, ki obljublja kar največ, a ničesar ne izpolni. Moji dobri romunski prijatelji sploh niso bili pisatelji, ampak zavoženci. Predvsem eden izmed njih je izredno vplival name; dokončal je študij teologije in je bil na tem, da postane pop, a zato bi se moral poročiti. V nedeljo, na poročni dan, ko so ga vsi čakali, si je rekel, da je to oslarija, in izginil. Ves dan so ga čakali v cerkvi, ampak on je enostavno izpuhtel in videli smo ga šele čez mesece. Name je imel močan vpliv. Za nič ni bil nadarjen, pisanje mu je šlo slabo od rok in bral je silno malo, a neverjetno dobro je poznal človeško naravo, bil je rojen psiholog. Nikoli se ni zmotil pri ničemer, njegova bistrovidnost je bila popolna, zločinska in napadalna. Redno sem se dobival z njim in ostal mi je neizbrisen spomin na noč v Brasovu, ki sva jo prebila skupaj vse do jutra. Vso noč sva hodila po mestu

in na koncu pogovora se mi je vrtelo v glavi, saj sva vse, popolnoma vse izničila. V zanikovalstvu je bil močnejši od mene, dosti močnejši. Tisto noč mi je zaupal tudi veliko skrivnosti iz svojega življenja, stvari, ki jih ni povedal še nikomur. Ne pravim, da mu v neposrednem smislu dosti dolgujem, a zame je bil pomemben sogovornik, saj sem ob njem doumel, do kam se lahko gre. V zanikovalstvu je šel do zares skrajnjih meja.

Jakob: In vaše zanikovalstvo se je nadaljevalo v knjigah?

Cioran: V knjigah, ampak ne samo v njih. Meni je ta človek pomenil brezupen in nevaren primer bistrovidnosti. Pravzaprav se bistrovidnost ne sklada nujno z življenjem, včasih sploh ne. Ta vrsta zanikovalstva gre lahko onkraj samomora, to je resnični nič; človek dospe do popolnega zavedanja ničča. To pa ni združljivo z bivanjem, to je že treba reči. V takšnih trenutkih ima človek na izbiro, da se ubije ali da postane veren ali da napravi kar koli; to je skrajnja meja, do katere sem v življenju večkrat prišel, a nikoli tako silovito kot on. Zanimivo, da je bil krepke postave in je zbujal vtis, da je spokojen in z vsem zadovoljen. Ves svet mi je razdejal, vse skupne prijatelje, vse, čisto vse. Pa ni bil zloben, ni bil baraba, le nesposoben je bil, da bi o čemer koli gojil najmanjšo iluzijo. Tudi to je oblika spoznanja – kajti, konec koncev, kaj je spoznanje drugega kot razdejanje česa?

Jakob: Nezdavno spoznanje?

Cioran: Ne samo nezdravo: vsakršno spoznanje, prignano do roba, je nevarno, kajti – govorim o življenju in ne o tako imenovanih filozofskih spoznanjih – življenje je znosno samo zato, ker ne gremo čez rob. Pri vsem, kar počnemo, moramo imeti vsaj drobec slepil; popolna bistrovidnost je popoln nič. Ob primeru vam bom predočil demonsko plat svojega prijatelja. Zagledal sem se v neko mladenko. Opazil je, da mi je dekle zelo všeč, in mi je rekel: "To je čisto noro." Ravno sem jo spoznal, bilo je kot strela z jasnega, vedel je to, a je nadaljeval: "Si pogledal njen tilnik?" Odvrnil sem, da to pač ni najbolj nujna stvar. "Dobro ga poglej," mi je rekel, in zdelo se mi je popolnoma butasto, čez vse pritlehno, a sem vseeno pogledal njen tilnik in odkril na njem bradavico; vse se mi je v hipu podrlo. Ta demon v njem me je močno prevzel. Absurd bi bil, če bi tak človek postal pop, in gotovo je to nezavedno občutil, ko jo je odkuril na poročni dan. Imel je zanikovalsko predstavo sveta, a takšna predstava ni nujno napačna, je le nezdržljiva z življenjem.

Jakob: Ali ni tak človek izrazit produkt balkanskega sveta?

Cioran: Seveda, zaradi svoje čezmernosti. Predaleč gre. Zahod, francoska civilizacija, vsakršna ideja olikanosti – kaj je vse to? Meje, ki jih človek po premisleku sprejme. Dlje se ne sme – se ne splača – se ne spodobi. Ampak na Balkanu ni mogoče govoriti o civilizaciji; tam ni meril. Človeka zanaša v pretiranosti, in nekaj takšnega je tudi ruski svet, ruska književnost. Sam sem na primer zelo dovzeten za dolgčas. Vse življenje sem se dolgočasil – in ruska književnost se vrti okrog dolgčasa, vsa je neprenehna nič. Dolgčas sem doživljal nemara prav patološko, ampak to sem počel, ker sem se želel dolgočasiti. Kadar se človek kar naprej dolgočasi, pa je oplel, in v tem je problem, ne res?

Jakob: Sodi takšen dolgčas v tisto kategorijo časovnosti, ki je drugačna, različna?

Cioran: Vsekakor, kajti dolgčas je konec koncev pripet na os časa, na strahoto časa, na strah pred časom, na razodetje časa, na zavest o času. Tisti, ki se ne zavedajo časa, se ne dolgočasijo; življenje je znosno, samo če se človek ne zaveda vsakega trenutka, ki mineva. Izkušnja dolgčasa je zavest o prerazdraženem času.

Jakob: Povejte, prosim, še kaj o drugi pomembni izkušnji, ki ste jo doživeli v Romuniji: o madžarski zasedbi in o travmatičnih sledovih, ki jih je vtisnila romunskim otrokom, kot na primer tisti madžarski žandar ...

Cioran: Živel sem, kot sem že povedal, v odročni vasi in tisti orožnik, ki je predstavljal oblast, nam je vlival strah. To nima nobene zveze z nacionalizmom, takrat sem bil še pob; ampak možak v uniformi, ki ne govori romunsko, je bil v hribovski vasi čudna prikazen. Moja starša nista delila teh občutij, saj sta študirala v madžarščini. Tedaj nacionalizem še ni dosegel razsežnosti, kakršne je zadobil kasneje; v avstro-ogrski monarhiji je bilo v zraku nekaj, čemur bi rekel zaverovanost v legalnost. V temeljih je šlo marsikaj narobe, a v vsakdanjem življenju je vseeno prevladovalo spoštovanje do drugega. V resnici ni šlo za pravo tiranijo, bilo je nekaj drugega, bilo je dejstvo, da na istem območju živi šest narodov in da je eden izmed njih dobil moč in oblast – v tem je bil problem in to ni imelo nobene zveze s sovraštvom. Dosti bolj celostno je bilo, kot je podoba madžarskega žandarja, ob katerem je otroke strah. Transilvanija je bila v Romuniji nekaj posebnega. Ko sem tam živel, je bila del cesarstva, ki mu niti ni šlo tako slabo!

Jakob: Ste v tistem času spoznali Mircea Eliadeja?

Cioran: Da, spominjam se, da se je ravno vrnil iz Indije. Bil je prvi Romun, ki je šel tja dol, in prinesel je nekaj, kar je bilo za nas popolnoma novo in zelo pomembno. Takrat sva bila prijatelja, precej boljša kot kasneje. Dokaj ostro sva se javno sprla zaradi neke ženske. Zdaj je mrtev, lahko to povem, ne res? Bila je umetnica, nagnjena k metafiziki, to pa je v Romuniji redek pojav, zelo strastna ženska in zelo dobra igralka. Zaljubila se je v Eliadeja, ki je bil mlad, ki je prišel iz Indije ... Kar pripovedujem, je anekdota, ampak ima, kljub vsemu, svoj pomen. Spoznal sem jo v Bukarešti in postala sva prijatelja; fizično me sploh ni privlačevala, za moj okus je bila preveč kmetiška, rusko-moldavsko kmečka, a bila je izjemno zanimiva in kultivirana. Ponorela je za Eliadejem in domenila sta se, da se snideta v Sibijuju. V mesto je prišla deset dni prej, in že mi Eliade pošlje telegram, da ga ne bo. V moji navzočnosti se je onesvestila in res sem mislil, da bo kar umrla. Eliade jo je torej pustil, in to je napravil zelo po balkansko. Zato sem zoper njega napisal zelo oster članek, ki mu ni nobeden doumel pomena, neke vrste eksekucijo.

Jakob: Ampak Eliade ga je gotovo razumel?

Cioran: Seveda, saj zato je bil napisan. Članka nisem nikoli ponatisnil, a nanj namigujem v knjigi *Vaje v občudovanju*, kjer govorim tudi o Eliadeju. Med nama je povzročil nekaj, kar ni bilo razdor, a je bilo vseeno zelo resno. Lotil sem se zelo kočljive snovi in moj članek je jemal veljavo njegovemu delu in njegovi osebnosti, vsemu.

Jakob: Ta anekdota kaže tudi, kako se za vsem, kar je napisano, skriva neki podtalen glas ...

Cioran: Vsa naša dejanja imajo skrito ozadje in poznamo samo njihovo površino, njihovo nebitveno plat. Dostop imamo do tistega, kar je izraženo, a pomembno je tisto, kar ni, kar je implicitno, skrivnost kakega stališča ali izjave. Zato so vse naše sodbe o drugih, pa tudi o sebi, delno napačne. Naša povprečna ozkosrčnost je zakrita, a ravno ozkosrčnost je globoka, rekel bi celo, da je najgloblja in da nam je najbolj nedostopna. Zato so romani neke vrste zakrivanje; pisatelj se razkazuje, ne da bi se izrazil. Veliki pisci so ravno tisti, ki imajo občutek za ta "ozadja", predvsem Dostojevski. Razkriva vse, kar je globoko in na pogled povprečno, a je v resnici tragično; takšni so pravi psihologi. Poznam dosti ljudi, ki so pisali romane in so pogoreli – tudi Eliade je med njimi – zakaj? Ker so izražali samo površinske

pojave, ne pa izvora občutij. Zelo težko ga je doumeti, a je silno pomemben, in to velja za vsak pojav, od vere naprej. Kako se je začelo? Zakaj se nadaljuje – v tem je ves zastavek in samo videc lahko dojame, od kod to prihaja. In gotovo ne pride iz umovanja.

Jakob: Ko berete, bi se torej radi dokopali do tega "izvora"?

Cioran: Da, in v življenju tudi. Kar je izraženo, je le del misli; njen resnični del se nam zelo pogosto, skoraj zmerom, izmakne. Zato je tako malo pravih romanopiscev; kdor koli lahko napiše roman, a ni pomembno samo to, da je napisan. Po mojem je šel samo Dostojevski do izvora dejanj: zelo dobro vidimo, zakaj so njegove osebe storile to ali ono, ampak tega ne sprevidimo kar takoj. Moje stališče nima nič skupnega s psihoanalizo, prav nič, saj bi psihoanaliza rada zdravila, to pa ni zanimivo. Pomemben je demon, ki je v ljudeh – a kako ga zgrabiti?

Jakob: In kako berete poezijo? Z enakih izhodišč?

Cioran: Seveda. Zakaj je eden dober pesnik in drug slab? Ko je le-ta vendar bolj tankočuten? Zakaj njegova poezija ne "vzdrži"? Ker ne gre v globino, do izvora dejanj: lahko je briljantna, izjemna, poetična, in nič več. Zakaj je nekdo tretji, ki je manj nadarjen, tako velik pesnik? Zakaj je nekdo genij, se pravi, dosti več kot talent? Ker se mu posreči prenesti v drug svet nekaj, kar se nam izmika, kar se izmika celó njemu. Zadeva ostaja torej skrivnostna. Tačas dosti ljudi piše aforizme, v Franciji je to postala kar moda. Ko jih berete, ne morete reči, da so slabi, ampak izčrpavajo se v obrazcih in se nikamor ne nadaljujejo. Nobene potrebe po poglobljenju ni čutiti, sámo izpovedovanje brez skrivnosti. Vse je lepo izraženo, ima svoj pomen, a ničesar ne prikriva in zato ostaja brez prihodnosti. Človek še sam ne ve, iz česa je sestavljena njegova skrivnost. Prav zato pa je življenje zanimivo, zanimivi so odnosi med ljudmi, ki bi se sicer končali v dialogih navitih lutk.

Jakob: Ampak v vašem primeru postane vse skupaj precej zamotano, ko pa tako jasno vidite to stvar. Kako torej pisati, kako kaj povedati, da ostane zamolčano?

Cioran: Zelo pomemben je ton. Nekakšen ton imamo, pa ne le kot glasbeniki, ampak nasploh, pri vsem, kar počnemo. Dostikrat manjka tona, enostavno ga ni. In to je res zelo skrivnostno, saj ga ne moremo opredeliti, samo občutimo ga. Odprete knjigo, preberete stran, ki je vsekakor prav spodobna; zakaj vam nič ne pove? Saj ni zanič, ampak nikjer ni poglobljeno.

Ne vemo, od kod seva ta skrivnostni ton; v literaturi ima prste vmes nekaj neresničnega. Temu pravijo odsotnost nujnosti – ampak zakaj ta odsotnost? Enako je v vsakdanjem srečevanju z ljudmi. Naletite na koga, s katerim se niste videli več let, pogovarjata se dolge ure, in je čisti nič. Potem srečate koga drugega, pomenita se, in domov se vrnete pretreseni. V tem je resnična izvirnost ljudi: kar skrivajo, se vseeno pokaže v tistem, kar govorijo.

Jakob: Kot pri glasbi?

Cioran: Natanko tako kot pri glasbi. Če mi kdo reče: "Glasba mi nič ne pomeni," mi je vse jasno in končam pogovor; gre za zelo pomembno stvar, saj se glasba dotika najintimnejšega dela vsakega človeka. S tistim, ki ne občuti glasbe, nimam nobene skupne točke; nad njim visi prekletstvo, ki se ga niti ne zaveda.

Jakob: Ko govoriva o glasbi, takoj pomislim na Bacha, ki ste ga že omenili ...

Cioran: Bach je zame Bog. Nepojmljivo se mi zdi, da so na svetu ljudje, ki ne razumejo Bacha, pa vendar je to res. Mislim, da je glasba edina umetnost, ki zmore med dvema bitjema ustvariti globoko zarotništvo. Ne poezija, samo glasba. Kdor ne občuti glasbe, trpi za hudo pohabo. Nepojmljivo se mi zdi, da kdo ne more občutiti Bacha ali Schumanna, nasprotno pa zlahka dopuščam, da kdo ne mara poezije.

Jakob: Kdaj poslušate glasbo?

Cioran: Ves čas, predvsem zdaj, ko ne pišem več. Nehal sem pisati, zdi se mi, da ni vredno nadaljevati, a glasba zapolni to praznino. Življenje brez glasbe se mi zdi res nesmiselno. In ker z besedami ni mogoče izraziti občutja z glasbenega področja, človek nima potrebe, da bi pisal. Ničesar, kar daje smisel glasbi, ni mogoče prenesti v pisavo. Če je tako, čemu pisati? In čemu sploh pisati? Čemu kopičiti knjige, po vsej sili želeti, da bi bili pisatelj? Dosti preveč se piše, hiperprodukcija je nesmiselna in jalova; vsi kar pišejo, zlasti v Parizu. Ampak zakaj? Sam sem mislil, da ne bom pisal, ali pa zelo malo, ampak človek se pusti ujeti v past. Zdaj sem sprevidel, da ne maram več nadaljevati te komedije. Prej to ni bila komedija: pisanje je kljub vsemu izhajalo iz nekakšne nuje, bilo je način, da se rešim samega sebe. Izražanje je edini način, da se vse poenostavi. Takoj ko kaj napišete, izgubi svoj skrivnostni obstret, konec je z njim; ubili ste tisto nekaj in samega sebe. Pri meni je to izpolnjevalo neko nalogo, zdaj je ne več. Opazil sem, da imajo ljudje, ki ne pišejo, več darovitih energij kot tisti, ki se izražajo,

saj obdržijo vse v sebi. Ko kdo kaj napiše, izžene iz sebe vse, kar je v njem pomembnega. Tisti, ki piše, je torej nekdo, ki se prazni. In na koncu življenja je nič in zato so pisatelji tako nezanimivi. Resno mislim: izpraznili so se samih sebe in vztrajajo le njihovi ostanki, nekakšne lutkice. Poznal sem dosti pisateljev in lahko vam zatrdim, da je to popolnoma res. Krasni ljudje so, a nimajo več bistva.

Jakob: Kaj pa kdo kot Beckett? Kam bi ga uvrstili med pisatelji, s katerimi ste se shajali?

Cioran: Veste, zdaj se dosti manj videvava. Beckett je človek, ki je ves čas izjemno bistroviden in se ne odziva kot pisatelj. Ta problem ga ne zadeva. Ni "prenapetež", kot smo vsi mi; visoko nad tem je, ima svoj slog življenja, popolnoma poseben primer je. Ampak nasploh sem opazil, da postanejo ljudje, ki so na katerem koli področju preveč naredili, navsezadnje lutkice. In velike osebnosti so dostikrat tisti, ki niso nič naredili, ampak kar največ nakopičili.

Jakob: Ste se še pred prihodom v Francijo odločili, da tudi tu ne boste nikjer redno delali?

Cioran: Da. Čez vse jasnovidno sem doumel, da mora človek prenesti vsakršno ponižanje ali muko, če se hoče ubraniti tega, da bi opravljal poklic. Sprejel bi bil kvečjemu fizično delo, pometal bi ceste, počel kar koli, samo ne pisal, se šel novinarstva! Vse je bilo treba narediti, da si *ne bi* služil kruha. Prenesti kar koli, samo da ostanem svoboden, to je bil skorajda moj življenjski program. V Parizu sem si dobro uredil razmere, a vseeno ni šlo, kot sem načrtoval. Vpisal sem se na Sorbono in dolga leta sem se hranil v študentski menzi. Ampak smola – ko sem bil star štirideset let, so me poklicali in mi rekli: "Tako, gospod, zdaj je konec s tem, obstaja starostna omejitev, in ta je sedemindvajset let." Takrat sem živel v hotelu v ulici Monsieur-le-Prince, v stari mansardi, ki mi je bila zelo ljuba, in spredidel sem, da je situacija hudo resna. "Kaj zdaj?" sem se spraševal. Nisem imel denarja, da bi jedel po restavracijah in normalno živel. V mojem življenju to ni pomenilo preobrata, bil pa sem, dokler se ni nekako uredilo, izjemno zaskrbljen.

Jakob: Ves čas pa ste vendarle delali, se pravi, pisali, objavljali v Nouvelle Revue Française?

Cioran: Tako je. Človek ne more živeti ves čas v paradižu, ves čas kot parazit; spredidel sem, da moram pisati, in to je gotovo ustrezalo nekakšni

potrebi. Objavil sem prvo knjigo v francoščini, *Očrt razkroja*, in že so se mi pojavili pomisleki in že takrat sem se spraševal, čemu kopičiti knjige. Res, le zakaj? V najboljšem primeru ostane za nekom nekaj stavkov, a ni tako? Ampak dnevi so preveč dolgi, pa še je gotovo imela prste vmes nekakšna vitalnost, potreba, da se javno izražam. Trideset let sem bil popolnoma nepoznan, moje knjige se sploh niso prodajale. Zelo dobro sem sprejemal ta položaj, skladal se je z mojim videnjem stvari, a ko sem prišel v žepno knjigo, je bilo tega konec. Žepna knjiga se mi zdi zelo v redu, kot se mogoče sliši čudno; ampak to je edini način, da se zares dotaknete bralcev, ki se iskreno zanimajo za vas. Potem pride običajni mehanizem pisateljske kariere, a zares pomembna so leta brezimnosti. Biti neznan je pravi užitek; včasih ima svoje bridke strani, a zvečine je izjemno stanje. Dolga leta so me v različnih salonih – kajti bil je čas, ko sem zelo rad pil viski, in ker si ga nisem mogel privoščiti, sem hodil na sprejeme – predstavljali kot Ionescovega ali Beckettovega prijatelja. Zelo dobro sem se počutil v takšni koži, zakaj ne? Zakaj bi bil človek znan?

Jakob: Zakaj ste se na lepem odločili, da boste pisali v francoščini?

Cioran: Lejte, sklenil sem, da se nikoli več ne vrnem v Romunijo. Nepreklicno sklenil; pomenila mi je preteklost v absolutnem pomenu besede. Bil sem ob morju, v Dieppu, poleti 1947, in poskušal sem prevajati Mallarméja v romunščino. Na vsem lepem me je prešinilo: "Saj nimam popolnoma nobenega daru za to," in mahoma sem se odločil, da bo treba pisati v francoščini. Zanimivo, dotlej sem francoščino zanemarjal in se dosti več posvečal angleščini, celó v tečaj angleščine na Sorboni sem se vpisal. Izkazalo se je, da je pisanje v francoščini, za katero sem se v hipu odločil, dosti težje, kot sem si mislil. Bilo je prava muka: ne gre več na prvi mah, potrebno je večkratno pisanje knjige. In prvo knjigo sem napisal štirikrat, to mi je priskutilo pisanje. Ko sem končal *Očrt razkroja*, sem si rekel, da res nima smisla, da se še naprej tako mučim. In *Silogizme bridkosti* sem napisal iz utrujenosti. Nima pomena kovati stavke, in tako naprej. Potem se je zadeva kljub vsemu nadaljevala, in moram reči, da me je Paulhan ves čas nagovarjal, naj sodelujem pri *NRF*. Obljubil sem in se potem skoraj požrl od jeze, da sem to storil, pa spet hotel držati dano besedo, in tako sem zašel med nekakšno zobato kolesje. Popolnoma sem se sprijaznil z usodo obstranca, nihče me ni poznal, ampak to me sploh ni motilo. Po praktični strani je takšno življenje pisatelja brez bralcev včasih

zagatno, ampak prav to je obdobje prave, resnične pisave, saj imate občutek, da pišete samo zase.

Jakob: Vas je tudi kakšen političen motiv spodbudil, da ste se odvrnili od romunščine in od Romunije?

Cioran: Kaj pa naj bi bil v Parizu počel s svojo romunščino? Z Romunijo sem pretrgal, zame ni več obstajala. Tam sem se zavezal, da bom napravil doktorat – nikoli ga nisem. Romunija je bila zame popolna preteklost. Zakaj bi torej pisal v romunščini? In komu? Tamkajšnja oblast ni nikoli prenesla tistega, kar sem pisal. Zdaj me nekako sprejemajo, po revijah ves čas tiskajo moje članke. Kmalu bo izšla knjiga mojih različnih spisov, ampak še zmerom v Romuniji ne more iziti vse, kar sem napisal. Moti jih – tako pravijo – nekakšen cinizem, s katerim se ne morejo sprijazniti. Če pravite, da je življenje nesmiselno, jih to ne moti; če pa rečete, da je nesmiselna vsaka oblika družbe, tega ne sprejmejo. Na metafizični ravni ste svobodni, tam lahko vse poženete v zrak, ne pa na socialni. Tragedija teh režimov je njihov brezpogojni optimizem. Ne morejo se sprijazniti z nepopravljivim; so stvari, ki jih ni mogoče razrešiti in ki zadevajo bistvo človeka in sramotnost zgodovine. Lahko govorite, kar hočete, lahko ste budist, kar koli, samo da se ne dotikate družbe in zgodovine.

Jakob: Ste bili ob koncu štiridesetih let res odkrito in fanatično antidemokratični?

Cioran: Lejte, demokracija v Romuniji ni bila prava. Antidemokrat sem bil, ker se demokracija ni znala braniti. Napadal sem jo, ker je bila tako šibka. Tista oblast ni bila verodostojna, ker ni imela samoohranitvenega nagona. In napadal sem nekoga, ki sem ga zelo visoko cenil, to je bil Juliu Maniu, vodja romunskih demokratov. Napisal sem članek, v katerem sem trdil, da bi moral biti Maniu, največji demokrat na svetu, vodja stranke na Švedskem ali v kaki drugi skandinavski državi, ne pa v Romuniji. Demokracija se mora braniti na vse načine in s tem potrjevati svojo živost. Maniu pa se je bojeval samo s čistimi idejami, ki na Balkanu nimajo kaj iskati. V Romuniji je bila demokracija zakrnela, ni bila na ravni zgodovinskega položaja. Takšnim ljudem se ne more zaupati, to je popolna balkanska utopija, nemogoča stvar. Maniujeva liberalna stranka je bila demokratična, a v težkih razmerah takšna stranka ne vzdrži in zgodovina jo je popolnoma povozila.

Jakob: Kaj pa zahodna demokracija?

Cioran: Na zahodu je vendarle nekakšna samodejnost; demokracija je bila tu rojena in lahko nekako preživi. To pa nikakor ni gotovo, vsak trenutek gre lahko vse po zlu, nikoli se ne ve. Tragedija liberalizma in demokracije je v tem, da sta v pomembnih trenutkih čisto izgubljeni. Saj smo videli. Hitler, diktator, je rezultat šibkosti demokracije, nič več. Hitlerjev primer je zelo preprost.

Jakob: So bili takšni razmisleki o demokraciji izhodišče za vašo zamisel utopije?

Cioran: Da, knjiga, ki sem jo napisal o zgodovini in utopiji, je tudi razmišljanje o šibkih straneh demokracije. V njej pravim, da pripada zgodovina Rusiji; pravi čudež je, da se ni Rusija polastila vse Evrope, ampak zgodovine še ni konec. Žal je zgodovina zaporedje velikih moči, nič drugega. Rusijo zgodovinsko ogrožajo njeni uspehi, in samo to lahko dolgoročno reši preostalo Evropo, svobodne narode na zahodu Evrope.

Jakob: Govorite o rešitvi, ampak na splošno je vaš pogled na zgodovino negativen; ugledujete jo kot propadanje?

Cioran: Natanko tako. Mislim, da se bo zahod rešil edinole, če bo Kitajska postala velika sila in se je bo Rusija bala. Ampak če bo šlo tako naprej, bo zahod popustil ruskemu pritisku. Če obstaja zgodovinska logika, seveda cinična, bo Rusija morala zagospodovati Evropi. A v zgodovini so vseeno izjeme in prebujena Azija lahko reši Evropo.

Jakob: Indijska misel je tako rekoč prežela vaše delo. Dosti govorite o nirvani ...

Cioran: Da, vedno sem bil malo budista, če se to da biti le "malo". Ko bi imel na izbiro, če bi se bilo treba med vsemi verstvi odločiti za eno, bi bil budist. Budizem se mi zdi, če odmislim nekatere reči, sprejemljiv in celo udoben.

Jakob: Ampak ali lahko človek zavestno izbere vero?

Cioran: Seveda določa izbiro skrivna sorodnost: sprejemam, recimo, njihovo videnje trpljenja, ampak kako naj vzamem za svojo budistično predstavo o preseljevanju duš? Da bi bil človek sprejemljiv za takšne reči, bi moral pripadati drugačni tradiciji, biti udeležen pri drugačnem načinu mišljenja, doumevanju sveta. Budistične dogme torej niso sprejemljive, njegov duh pa popolnoma. Sprejemljivo je vse, kar ugotavlja budizem o smrti, trpljenju itn., vsa negativna plat. In zaradi te plati se je Buda odločil, da zapusti svet. In navsezadnje je budizem verstvo, ki zahteva najmanj

vere. Krščanstvo ali judaizem terjata zelo natančne stvari, in če ne verjamete, je po vas; budizem jih ne, budizem sprejema kompromis. Budizem ne zahteva od vas nobenega priznanja, nobene hvaležnosti, in zato lahko nadomesti krščanstvo. Res, to se utegne zgoditi, predvsem v Franciji, kjer me preseneča vse več ljudi, ki verjamejo samo vanj. In to bo šlo še naprej.

Jakob: Kdor pozna vaše delo, si težko predstavlja, da ste dosti potovali. Se motim?

Cioran: Čisto prav imate: malo sem potoval. Poznam samo nekaj dežel in zdaj sploh skorajda ne potujem več. Moram pa povedati, da sem dosti potoval s kolesom – kolo me je zmerom navduševalo – in celó v Anglijo sem se odpravil z njim. Takrat sem bil pač mlajši. Kolo vam ponuja izredno priložnost, da ste na planem; ste v kakšni deželi in hkrati se premikate. Ko sem kolesaril, sem se dosti pogovarjal z ljudmi. Vso Francijo sem prekrižaril in srečal sem dosti ljudi, navadnih ljudi, ne intelektualcev. To mi je bilo zelo všeč. Dostikrat so me prav ganili ljudje, ki niso v življenju odprli niti ene knjige.

Jakob: Se še veliko sprehajate?

Cioran: Seveda.

Jakob: In greste dostikrat na pokopališča?

Cioran: Ne le tja. Res občutim posebno nagnjenost do pokopališč, a zdaj niso več lepa, zdaj so preobložena. Ko vidim prijatelje ali neznane ljudi, da obupujejo in so v hudi stiski, jim lahko svetujem le eno: "Pojdite za pol ure na pokopališče; vaših težav ne bo konec, a dosti lažje bodo postale." Zadnjič sem srečal mlado znanko, ki so jo mučile ljubezenske tegobe, in rekel sem ji: "Lejte, stanujete blizu Montparnassa, pojdite se posprehodit po pokopališču in vaše muke se vam bodo zazdele znosne." To je dosti bolje, kot če bi šli k zdravniku: takšen sprehod je učna ura modrosti, sam sem se dostikrat zatekel k nji; ni videti resna, je pa razmeroma učinkovita. Kaj lahko rečete komu, ki je zares hudo obupan? Nič, ali skorajda nič. Mogoče se vam bo zdelo čudno, če vam povem, da sem zelo sočuten, zelo občutljiv za obup soljudi. Dosti sem jim pomagal, dosti več, kot si lahko mislite. Nekdo, ki ne pozna obupanosti, se nenadoma znajde v skrajnjem in popolnoma nepričakovanem položaju, ki ga ne razume in si ga ne zna pojasniti. Zmerom sem poskušal svetovati, a dajal sem praktične nasvete, ki ponujajo možnost, da kdo popolnoma zamenja perspektivo. Edini način, da se prenese tovrstna praznina, je, da se človek ove ničā,

sicer je življenje neznosno. Ko se zavedate nič, ohrani vse, kar se vam nameri, normalne razsežnosti, ne pa tistih preveličanih, ki povzročijo pretiravanje v brezupu.

Jakob: Torej priporočate nekakšno "katarzično" rešitev?

Cioran: Seveda. Človek mora sprevideti, kdo je. Poznal sem, na primer, dosti mladih pisateljev, ki so nameravali, ker niso uspeli, napraviti samomor, to v skrajnjem primeru razumem. Zelo težko je utolažiti nekoga, ki je prišel do te točke. Najgroznejši v življenju je neuspeh, polom, in tega je povsod veliko. Večina ljudi, ki me pride obiskat, je globoko obupanih, ker so doživeli neuspeh.

Jakob: Pa se iz takšnega poloma kaj naučimo?

Cioran: Izjemen poduk je, ampak dosti ljudi ga ne prenese, ljudi vseh slojev. Konec koncev je polom temeljna življenjska izkušnja. Najteže ga prenašajo prizadevneži, tisti, ki mislijo na prihodnost, ki imajo načrte v življenju. Zato pošiljam ljudi na pokopališča, in to sploh ni neumno: dovolj je, da človek vidi rezultate. To je edini način, da se omili tragična situacija

...

Jakob: Kaj pa literatura, poezija?

Cioran: Tudi, a manj. Predvsem je treba iti na prijateljjev grob; tam človek doume. V življenju se naučimo vsega, samo tega ne, kako preseči tovrstno situacijo, in predvsem v literarnih krogih se dogajajo velikanska razočaranja.

Jakob: Že zelo mladi ste anticipirali te pojave, mislili na smrt, poraz, obup ...

Cioran: Da, moja prva knjiga govori o tem; vse, kar sem kasneje napisal, je že v njej. A napisana je zelo slabo, brez kakršnega koli sloga, nora knjiga je, a zaobsega že vso mojo misel. Ne da se je prevesti, saj ni v njej nobene strogosti, en sam razpršen romunski slog; a obsedenost s samomorom je že notri, vse moje stiske, nočna čutja itn.

Jakob: Govorili ste že o svojem dolgem obdobju nespečnosti. Kdaj in kako ste ga presegli?

Cioran: Trajalo je sedem ali osem let, in ozdravilo me je kolesarjenje po Franciji. Več mesecev sem spal po mladinskih domovih, in s fizičnim naporom – prekolesaril sem sto kilometrov na dan – sem premagal krizo. Če prevozite sto kilometrov, morate ponoči spati, ne gre drugače, sicer naslednje jutro ne morete naprej. Niso me torej ozdravila filozofska

razmišljanja, ampak telesni napor, ki mi je bil hkrati v veselje. Ves čas sem bil na planem, in ko sem se pogovarjal s preprostimi ljudmi, z delavci in kmeti, sem spoznal Francijo. To je bila zame zelo bogata izkušnja.

Jakob: Ampak vaše videnje sveta je bilo takrat že oblikovano?

Cioran: Da, toda zmanjšala se je njegova patološka osnova; videnje je seveda že bilo čvrsto, a izgubilo je svojo izrazito morbidno naravo; ker sem lahko za nekaj ur zaprl oči in zaspal, je napetost popustila. Tista napetost se je morala zmanjšati, kajti preveč intenzivno življenje postane sčasoma nevzdržno.

Jakob: Ste kdaj občutili potrebo po mamilih, da bi doživeli "intenzivna" občutja, kot na primer Michaux?

Cioran: Sploh ne. Nikoli nisem razumel, zakaj se Michaux zateka h kemičnim substancam, da bi okusil "razodetja". Glede tega se nisem nikoli strinjal z njim, predvsem zato ne, ker so bili njegovi poskusi zelo racionalni in ni bilo v njih nobenega tveganja; lotil se jih je samo zato, da bi jih popisal. Mislim, da od tega ni haska in da je s tem povezan slabši del njegovega opusa; tega mu nisem nikoli rekel, saj sva bila dobra prijatelja in ga nisem hotel prizadeti. Ali človek spozna tovrstne stopnje po določilu usodnosti ali pa naj o njih molči; takšni postopki pa so popolnoma izumetničeni, in v Michauxu je bila nekakšna zdravniška žilica, poudarjeno znanstvena plat. Ampak pesnik naj ne bi uporabljal znanstvenih postopkov.

Jakob: Pravite, da ne pišete več. Mislite, da bi tako še naprej?

Cioran: Ne vem, ampak zelo verjetno se mi zdi, da ne bom več pisal. Groza me je, ko vidim vse te knjige, ki izhajajo ... ljudje objavljajo vsaj knjigo na leto ... to ni zdravo, to ni dobro. Mislim, da ni treba več pisati, da se mora človek znati odpovedati. Pa tudi ne kratkočasi me več, v nekem smislu. Potreben je vsaj kanček navdušenja, pa nekakšno pričakovanje. Ko začnemo pisati knjigo, se naplete nekakšno zarotništvo, in ker je knjiga zunaj vas, gre za zarotništvo v dvoje, in zdaj me to ne zanima več. Pravim si, da sem dovolj zabavljal čez svet in čez Boga in da se ne spleča več.

Jakob: Ampak v mislih še zmerom zabavljate?

Cioran: Manj, občutno manj. S starostjo se pojavi nekakšna resignacija, in utrujenost je dejstvo, s katerim je treba resno računati. Še zmerom bi lahko pisal in vse izrekel, ampak ravno to je tisto: ne sme se vsega izreči. Kakor koli že, za piscem ostane samo nekaj stavkov. Človek še zmerom piše, ampak če to ne ustreza nekakšni notranji potrebi, postane napisano

literatura. Tega pa ne maram; mogoče zato, ker sem vselej verjel – in to je moja naivna plat – v tisto, kar pišem; to ni dobro in je celo v nasprotju z mojim videnjem stvari, ampak kaj morem. Ne sme se goljufati, ampak kaj je pravzaprav goljufija? Človek lahko občuti nič, a iz tega ne more izpeljati vseh posledic. Jasno je, da je ob vednosti o niču nesmiselno pisati knjigo, celo smešno je. Zakaj pisati in za koga. Ampak obstajajo notranje potrebe, ki se izmikajo temu videnju, drugačne narave so, bolj intimne in skrivnostne, iracionalne. Do skrajnosti prignane zavesti o niču ni mogoče primerjati z ničimer: ideja zvestobe, pristnosti itn., vse se razsuje. A vseeno obstaja ta skrivnostna vitalnost, ki vas priganja, da kaj počnete. In mogoče je – ne da bi se zatekal k visoko donečim besedam – življenje prav to, to, da delamo stvari, ki se jih polotimo, ne da bi jim verjeli; nekaj takega bo to.

(Prvič izšlo 1994)

Izbral in prevedel Aleš Berger